

ДІАГНОСТИКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення компонентів готовності майбутніх економістів до аналітичної діяльності та методів їх діагностики.

Ключові слова: аналітична діяльність, майбутній економіст, готовність до аналітичної діяльності, діагностика, критерії та показники.

Аналіз структури потреб кадрового забезпечення соціально-економічної сфери на сучасному етапі розвитку українського суспільства свідчить про гостру потребу у кваліфікованих фахівцях, що здатні вирішувати професійні завдання інформаційно-аналітичного характеру в межах власної професійної діяльності. Вивчення спектра професійних завдань, які вирішуються фахівцями економічного профілю, серед яких економісти, логісти, маркетологи, менеджменти, аналітики та експерти в різних галузях знань, інформатики-економісти та інші, дає змогу встановити наявність інваріантного компонента в структурі та змісті професійної діяльності, що пов'язаний з необхідністю володіння аналітичними технологіями. Це, у свою чергу, потребує корегування змісту професійної підготовки майбутніх економістів – його спрямовування на формування цілісної професійної готовності до аналітичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що наявне майже єдине розуміння вченими сутності поняття “аналітична діяльність” (виходячи із загальнонаукової категорії “аналіз” від грец. analysis – розчленування – метод наукового пізнання явищ та процесів, в основі якого лежить вивчення складових, елементів системи, яка вивчається) та визнається той факт, що діяльність економістів є первинно аналітичною. Так, економіст здійснює економічний аналіз господарської діяльності підприємства, аналізує та систематизує, узагальнює статистичні дані; бухгалтер бере участь у здійсненні економічного аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства за даними бухгалтерського обліку та звітності, визначає можливість використання готових алгоритмів для створення економічно обґрунтованих систем обробки бухгалтерської інформації; економіст-менеджер здійснює аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, ринкового середовища на мікроекономічному рівні для підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг; маркетолог здійснює аналіз навколишнього середовища маркетингу, макро- та мікросередовища підприємства, збирання, аналіз та оцінювання маркетингової інформації про організацію, стан і тенденцію ринку тощо. Проте, готовність майбутніх економістів до аналітичної діяльності та, відповідно, її критерії і методи визначення розуміються науковцями по-різному, що унеможливорює розробку та впровадження єдиних педагогічних заходів з метою ефективноної підготовки фахівців у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Метою статті є визначення особливостей діагностики готовності фахівців економічного напрямку до аналітичної діяльності за результатами аналізу наукових підходів до розуміння її сутності.

Здійснений аналіз праць, присвячених феномену готовності особистості до професійної діяльності (О. Бодальов, А. Деркач, М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Маркова, В. Сластьонін та ін.), дав змогу зробити такі узагальнення.

По-перше, вона є системним, інтегративним феноменом, який формується у майбутнього фахівця протягом професійного навчання у вищому навчальному закладі. Готовність до професійної діяльності є підґрунтям професійної компетентності фахівця. Якщо розглядати взаємозв'язок цих феноменів відносно діяльності, то готовність є потенційним, а компетентність – реальним.

По-друге, готовність особистості до професійної діяльності складається з певних компонентів, перший з яких визначає ціннісно-мотиваційну орієнтацію майбутнього фахівця, другий – розвиненість його професійних знань та вмінь, третій – особистісну готовність – його професійно значущі якості, в тому числі такі, що дають змогу здійснювати регулятивну та контролювальну функції.

По-третє, критерієм готовності особистості до професійної діяльності є усвідомлення нею всіх складових, а також цілеспрямований їх розвиток.

Результати вивчення психолого-педагогічної літератури з проблем професійної підготовки фахівців економічного напрямку, формування їх професійної готовності, особливостей економічної діяльності, а також сутності аналітики [1–7] дають можливість виокремити два підходи до діагностики готовності майбутніх економістів до аналітичної діяльності.

Перший підхід ґрунтується на особливостях розуміння вченими самого феномену готовності майбутніх фахівців-економістів до аналітичної діяльності, а відтак, діагностика за своїм змістом та методами визначається його складовими.

Так, готовність фахівців до аналітичної діяльності вітчизняні та зарубіжні науковці розуміють як вміння вирішувати аналітичні завдання професійної діяльності за допомогою аналітичних систем методами інформаційного та математичного моделювання на основі теоретичних знань з використанням семіотичного підходу до побудови моделі та представлення їх інтерпретацій у контексті процесу семіозису (С. Бешенкова, В. Фомін та ін.). У структурі готовності до аналітичної діяльності виділяють такі складові: 1) розуміння ролі інформації в житті індивіда та життєдіяльності суспільства; 2) знання основних трактувань феномену інформації та їх впливу на формування сучасної картини світу; 3) вміння враховувати у своїй діяльності закономірності перебігу інформаційних процесів; 4) володіння навичками аналізу та оцінювання інформації з позиції її властивостей, практичної та особистісної значущості (Є. Ракитіна).

Відповідно, вчені виділяють такі критерії та показники сформованості професійної готовності фахівців до аналітичної діяльності:

– усвідомлення дій при вирішенні професійних завдань, в основі яких лежить аналітична діяльність, зокрема, завдання соціально-еконо-

мічного моделювання об'єктів професійної діяльності майбутнього економіста;

- спрямованість на професійну аналітичну діяльність у професійній сфері в умовах інформатизації соціально-економічного середовища сучасного суспільства;

- сформована науково-технологічна основа дій (необхідна система знань та вмінь, що ґрунтовані на сучасних математичних та економічних теоріях);

- доцільність – уміння чітко та правильно ставити цілі своєї діяльності (виконувати їх композицію та декомпозицію, доводячи до послідовності конкретних дій у процесі вирішення професійних завдань);

- освоєння дій (уміння, навички та досвід вирішення професійних завдань);

- результативність вирішення професійних завдань [5].

На думку Н. Рижової, готовність майбутнього економіста до аналітичної діяльності складається з трьох компонентів: психологічного, науково-теоретичного та операційно-технологічного. До психологічного компонента зараховують: мотиви, інтереси, потреби та ціннісні орієнтації, сукупність яких відображає психологічну готовність до діяльності в умовах інформатизації професійного середовища, а також установку на особистісне самовдосконалення в цій діяльності.

Науково-теоретичний компонент, що виконує інформаційну та орієнтаційну функції, є єдністю теоретичних, методичних і технологічних знань, які інтегрують загальні та спеціальні знання в галузі аналітичної діяльності. Ступінь їх сформованості відображає теоретичну готовність майбутнього фахівця до вирішення професійних завдань аналітичної діяльності соціально-економічної сфери.

Операційно-технологічний компонент виконує трансляційну та регулятивну функції та дає змогу трансформувати знання в реальні дії майбутнього фахівця. До його структури входить комплекс умінь, що включає інформаційно-аналітичні, конструктивно-проектувальні, рефлексивно-оцінні, організаційно-управлінські та комунікативні вміння, ступінь сформованості яких відображає практичну готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності в галузі аналітичної діяльності [4, с. 11].

Отже, діагностика рівня готовності майбутніх фахівців до аналітичної діяльності будується на основі визначених критеріїв, причому, як засвідчив здійснений нами аналіз наукових джерел, вона відбувається переважно за допомогою методів анкетування та експертних оцінок. Так, більшість учених знань та вмінь складові визначають за допомогою розроблених анкет, результативність вирішення професійних завдань – методом експертних оцінок.

Другий підхід до діагностики готовності майбутніх економістів до аналітичної діяльності базується на особливостях розуміння сутності самої аналітичної діяльності як метадіяльності, що характеризує будь-яку профе-

сійну діяльність фахівців. Так, О. Яригін запропонував такі складові готовності особистості до аналітичної діяльності і, відповідно, об'єкти діагностики:

- когнітивна (аналітична діяльність з прийняття рішення);
- афективна (задоволеність від праці);
- волюва (наполегливість, готовність до подолання перешкод);
- навички та досвід (упевненість, задоволеність).

Крім того, автором виокремлено такі визначальні компоненти, як: мотивація аналітичної діяльності, що становить аксіологічну складову готовності та рефлексія, яка, з одного боку, є складовою особистісного компоненту, з іншого – універсальним механізмом готовності фахівця до аналітичної діяльності: “когнітивним об'єктом рефлексії є безпосередньо професійні знання, знання про власну професійну діяльність; мотиваційний компонент виявляється в рефлексуванні стійких мотивів, що сприяють усвідомленню цілей діяльності і зумовлює самовдосконалення, самоактуалізацію та саморегуляцію” [7, с. 21].

А для комплексного оцінювання готовності виділені знання (декларативні знання, “знаю що”), здібності (процедурні знання, “знаю як”), неявні знання, мотивація (особистісні якості), рефлексія, креативність.

Діагностика готовності майбутніх економістів до аналітичної діяльності відповідно до другого підходу має багатоваріантний характер: рівень розвиненості кожної складової визначається комплексом різноманітних методик – опитувальників, тестів досягнень, тестів інтелектуальних здібностей, шкал самооцінювання та ін. Так, до комплексу діагностичних методик, що розроблений О. Яригіним, входять: мотиваційні опитувальники (методики визначення рівня мотивації досягнення та успіху М. Магомед-Емінова); методики діагностики інтелектуальних здібностей – прогресивні матриці Равена, тест Беннета, тест Айзенка, тест креативності мислення Торренса; методика визначення рефлексивності А. Карпова; авторські опитувальники, спрямовані на визначення рівня усвідомленості майбутніми фахівцями сутності аналітичної діяльності.

Отже, здійснений аналіз наукових підходів до визначення структурних складових готовності майбутніх економістів до аналітичної діяльності та методів її діагностики дає змогу зробити такі **висновки**:

- 1) процедура діагностики має бути комплексною, зорієнтованою на визначення рівня розвиненості усіх складових;
- 2) процедура діагностики має бути технологічною, давати змогу здійснити об'єктивний аналіз якості професійної підготовки майбутніх фахівців;
- 3) методики діагностики мають бути різними за своїми видами: як засновані на методі опитування, так і на тестуванні й на аналізі продуктів діяльності.

Список використаної літератури

1. Конотопов П.Ю. Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы / П.Ю. Конотопов, Ю.В. Курносков. – М. : РУСАКИ, 2004. – 512 с.

2. Леньков С.Л. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности экономиста в условиях информатизации : монография / С.Л. Леньков. – Твер : Лилия Принт, 2002. – 190 с.

3. Пузиков П.Д. Аналитические способности мышления : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра философ. наук / П.Д. Пузиков. – Минск, 1966. – 32 с.

4. Рыжова Н.И. Концептуальные линии развития содержания обучения, направленного на формирования информационно-аналитической компетентности специалиста / Н.И. Рыжова, В.И. Фомин, Е.В. Филимонова // Информатика и образование. – 2008. – № 12. – С. 96–101.

5. Фомин В.И. Теоретические основы развития содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода : монография / В.И. Фомин. – Самара : Содружество, 2009. – 302 с.

6. Ярыгин О.Н. Аналитическая компетентность и уровни реализации аналитической функции управления : монография / А.А. Коростелев, Н.Г. Пудовкина, О.Н. Ярыгин. – Тольятти : ТГУ, 2011. – 296 с.

7. Ярыгин О.Н. Методология формирования компетентности в аналитической деятельности при подготовке научных и научно-педагогических кадров : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук : спец. 13.00.08 – “Теория и методика профессионального образования” / Олег Николаевич Ярыгин. – Тольятти, 2012. – 32 с.

Максимова О.П. Диагностика готовности будущих экономистов к аналитической деятельности: проблемный анализ

В статье проанализированы научные подходы к определению компонентов готовности будущих экономистов к аналитической деятельности и методам ее диагностики.

Ключевые слова: аналитическая деятельность, будущий экономист, готовность к экономической деятельности, диагностика, критерии и показатели.

Maksimova O. Diagnosis of readiness for future economists to the analysis of activity: problem analysis

In clause the analysis of the scientific approaches to definition of components of readiness of the future economists to analytical activity and methods of its diagnostics is carried out.

Key words: analytical activity, future economist, readiness for economic activity, diagnostics, criterion and parameters.